

ЖАРГОН І СЛЕНГ: ЯК СТАВИТИСЬ ДО НИХ СЛОВЕСНИКУ?

Лінгвісти одностайно стверджують, що мова стає повноцінною тільки тоді, коли вона охоплює всі сфери фізичного й духовного життя людини, коли нею спілкуються всі суспільні верстви: від інтелігенції до повій та „братви”.

Олесь Кульчинський, перекладач

Я вважаю, що лінгвіст має вивчати мову не такою, якою вона начебто мусить бути, а такою, якою та є насправді:

Леся Ставицька, мовознавець, лексиколог

Жаргон (з франц. *jargon* – базікання) – особливості мовлення певної соціальної, вікової або професійної групи людей, пов’язаних тривалим перебуванням разом або певною спільністю інтересів. Від літературної мови жаргон відрізняється специфічною лексикою та вимовою, хоч і не має власної фонетичної та граматичної системи. Єдиний різновид жаргону, який має переважно письмову форму в той час, як інші жаргони представлені в основному усними формами, - комп’ютерний.

Жаргонізми – слова або вислови, вживані представниками певної соціальної або професійної групи.

Поняття *жаргон* і *сленг* у шкільній практиці здебільшого вживають як синоніми. Це пояснюється передовсім тим, що таке змішування часом відбувається і мовознавчій літературі.

На необхідності диференціації сленгу й жаргону наполягає Л.Ставицька: «Поняття «жаргон» історично вказує на обмеженість групи його носіїв, а також на вузькість семантичного поля лексичних одиниць. Мовне середовище спілкування великої кількості людей, яке відрізняється від мовної норми, отримало найменування «сленг».

Сленг (slang із норв. sleng - лаятися) – інтержаргонне явище; особливості мовлення чималих верств носіїв мови, пов'язаних не лише груповою, корпоративною спільністю, а й просторовою, наближаючись до просторіччя.

Як зазначено в Енциклопедії «Українська мова», «сленгові властиво запозичувати одиниці *арго*¹ і *жаргону*, переосмислюючи та розширюючи їхні значення. За структурою сленг поділяється на *загальний* і *спеціальний* (професійний жаргон та мову певних соціальних прошарків). Загальний сленг – відносно стійкий, досить поширений і загальнозрозумілий шар лексики та фразеології в середовищі живого розмовного мовлення...»²

«Жаргон — це соціально маркована лексика. У професії журналіста, водія чи науковця є нормативний ряд, який використовується для офіційного спілкування, а є знижений, фамільярний з модусом жаргону як засобу сміхового олюдження світу. Жаргон є розмовною лексикою, що побутує в певному корпоративному середовищі. Спілкуючись одне з одним, ми виробляємо особливий субкод, який об'єднує нас, відокремлює від інших і є розпізнавальним знаком: ми — свої, ми належимо до одного середовища», - пояснює Л.Ставицька.

На думку П.Грабового, «одним із факторів, що ускладнюють диференціальне розмежування термінів «арго», «жаргон», «сленг», є те, що і в самих мовах, із яких терміни були запозичені, відбувається уточнення та розширення їхнього значення. Можна припустити, що з плином часу відбудеться наступна зміна конотативного значення термінів «жаргон», «сленг» та «арго», пов'язана з диференційним розмежуванням означених термінів. У сучасній україністиці більшість дослідників вказують

¹ Арго (франц. argot) – умовна говірка певної соціальної групи, яка складається зі слів, незрозумілих для невтаємничених.

² Українська мова. Енциклопедія /Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П.Бажана, 2007.

на повну взаємовідповідність термінів «сленг» і «жаргон», відсутність негативної конотації терміна «жаргон»³.

Наведемо приклади професійних жаргонізмів - образно-експресивних, слів та висловів, що мають нейтральні відповідники і побутують переважно в усному мовленні людей певної професії чи роду занять, об'єднаних спільними інтересами, належністю до певного соціально-професійного соціуму, а саме:

- *військовослужбовців: дембель* (від демобілізація – військовослужбовець строкової служби, якого звільняють у запас), *салабон* (солдат строкової служби), *батя* (командир батальйону), *комод* (командир відділу); *команч* (командир частини), *полкан* (полковник), *вертушка* (вертоліт), *костиль* (автомат АКС-74), *ксюха* (автомат Калашникова АКС-74У); *самовар* (міномет), *крокодил* (вертоліт Мі-24), *шланг* (військовослужбовець пожежної охорони), *хвіст* (провідник службового собаки), *косар* (100 карбованців), *папандос* (небезпека, перешкода);
- *автомобілістів: бублик, баранка* (кермо), *тачка* (автомобіль), *резина* (шини), *каструля* - корпус повітряного фільтру на карбюраторних машинах; *кукурузер* (автомобіль Toyota Land Cruiser), *пижик* (машина марки Peugeot), *дев'ятос* (автомобіль ВАЗ-2109), *копійка* (ВАЗ 2101), *джедай* (тип двигуна GDI на японських автомобілях mitsubishi), *бімер* (автомобіль марки BMW); *тещин язык* (звивиста гірська дорога);
- *спортсменів: барабан, банка* (лава запасних); *пруха* (відкриття «третього дихання»), *боковик, двійник, бічняк, різак* (види ударів по м'ячу), *гірничник* (жовта картка, яка фіксує попередження судді гравцеві), *анулюк* (анульоване рішення судді), *розніжка* (стрибок із розведенням ніг у повітрі), *складка* (вправа на розвиток гнучкості тіла, яке ніби складають удвічі), *утюги* (натягнуті гольфи у футболістів); *буратінчики* (прямі ноги, які не згинаються

³ Петро Грабовий. Молодіжний сленг у системі соціолектів сучасної української мови.

під час бігу), *кака* (стійка «каке-дачі» в карате); *верблюд* (нерівна горбиста траса для лижників); *фармацевт* (спортсмен, який уживає хімічні препарати);

- *музикантів* (джазменів, брейкерів, рок-музикантів): *лабати* (грати на музичному інструменті); *сейшн* (рок-концерт), *джага-джага* (позитивна оцінка виконання); *вокалюга* (вокаліст); *слухач* (музикант, який грає на слух), *драйв* (енергетична музика), *кач* (ритмічне виконання, що змушує публіку рухатися), *металіст* (прихильник музичного стилю «heavy metal»), *зеппелиноманія* (від англ. Led Zerpelin, захоплення музикою рок-групи “Лед Зеппелін”), *кухня* (барабанна установка), *бочка* (великий барабан), *весло*, *лопата* (гітара), *електруха* (електрогітара), *басуха*, *басевич* (бас-гітара), *басюк* (музикант, який грає на бас-гітарі), *давити клопа* (довго утримувати аккорд), *мінусівка* (запис музичного супроводу, під який співак виконує спісню), *плюсівка*, *фанера* (запис вокального виконання пісні разом із музичним супроводом),

- *журналістів*: *первак* (ексклюзивний матеріал); *газетна “качка”* (опублікована псевдоінформація, фальшива сенсація), *цегла* (стандартний сюжет новин, *жуйка* (пережовування в матеріалі фактів, прізвищ, цифр); *мило* (історії, схожі на сюжети серіалів), *консерви* (тексти, що не втрачають актуальності та зберігаються на випадок нестачі матеріалів), *борзописець* (журналіст, який пише багато, але погано); *баландер* (автор слабкого матеріалу), *напузник* (запис імені та посади людини, у якої беруть інтерв’ю), *сліпий заголовок* (заголовок, малопомітний через дрібний шрифт), *висячий рядок* (останній короткий рядок абзацу, перенесений у наступну колонку чи на іншу сторінку), *витіснити воду* (видалити з тексту зайві слова), *обрубати хвости* (скоротити верстку в останні хвилини), *пильти турсу* (створювати лише дрібні матеріали), *джинса* (замовлена, проплачена стаття, що містить компромат або рекламу); *темник* (від рос. «темы недели», таємна вказівка керівництву ЗМІ щодо того, як треба висвітлювати в новинах

політичні події); *блоха* (зміна порядку літер у слові в уже опублікованому матеріалі), *дедлайн* (від англ. *deadline*, крайній термін виконання завдання);

- *бізнесменів*: *клайн* (клієнт фірми); *бізнюк* (бізнесмен), *портрет* (президент), *генерал* (генеральний директор), *нереальний бос* (менеджер вищої ланки), *лось* (менеджер середньої ланки), *юрик* (юридична особа), *фізик* (фізична особа), *юстаси* (юристи), *поніар* (начальник служби зв'язків із суспільством), *кеш* (від англ. *cash*, готівкові гроші); *президент* (долари), *євроїди* (євро), *кабель* (англійський фунт стерлінгів), *бонди* (облігації), *прайсовий* (грошовий), *валя* (вартість), *лям*, *мулик* (мільйон), *ярд* (мільярд), *мати* (холдингова компанія), *їжачки*, *мартишки*, *синяки* (компанії-одноденки), *котлета* (пачка грошей), *навар* (зиск), *бути в плюсі* (отримати вигоду), *підняти бабульки* (заробити);

- *злодіїв*: *базарити*, *бакланити* (розмовляти), *у натурі* (серйозно), *напряг* (труднощі), *палево* (провал), *жухати* (брехати), *замутити* (організувати), *бикувати* (нахабно поводитися), *ксива* (документ), *шмон* (обшук), *волина*, *шпалер* (пістолет), *дерибан* (розподіл), *кічман* (тюрма), *хата* (тюремна камера), *браток*, *брателло*, *братан* (звертання до «своїх»), *бацила* (продуктова передача у в'язниці); *децил* (мало), *ракова шийка* (міліцейський автомобіль), *лоховоз* (громадський транспорт), *кипеж* (заворушення, протест, повстання ув'язнених проти адміністрації), *бивні* (зуби), *рояль* (пристрій для дактилоскопіювання); *шухер* (тривога), *бекас* (клоп).

За допомогою жаргону та сленгу люди ототожнюють себе з певними соціальними угрупованнями, починаючи зі школярів і студентів, молодих бізнесменів і хакерів та закінчуючи злочинцями, пияками та наркоманами.

Ставлення до сленгу й жаргону висловлюють різне. Хтось відносить їх до паразитарних видів лексики, які засмічують мовлення. Інші наголошують на тому, що властиві сленгові та жаргонові образність та емоційність збагачують мову експресивними засобами, що в розвитку мови є позитивною тенденцією. «Психологічною основою появи жаргонізмів є прагнення носіїв мови бути дотепними, це результат властивого людям бажання

порозважатися, - зазначає О. Пономарів. – Жаргон – суспільна забава. Мовна гра, підпорядкована бажанню підсилити експресію». «У певних групах носіїв мови є бажання бути дотепними, прагнення вразити співрозмовників свіжістю та яскравістю висловлення, виявити зневагу або байдужість до предмета висловлення, уникнути звичних, затертих слів і виразів», - стверджує К.Городенська.

В.Чеховський називає сленг «мовною грою, що допомагає особистості заявити про себе у власному мікросоціумі та водночас відокремитись від решти суспільства». Ю.Шевельов відзначає: «... міський сленг належить до найактивніших прошарків сучасних мов ...міський сленг націлений у майбуття мови»

Цікавими є молодіжні жаргони, характерні для мовлення осіб до 35 років. Під терміном *молодіжний жаргон* П.Грабовий пропонує розуміти особливий мовний субкод, що характеризується використанням ненормативних, часто стилістично знижених, лексико-фразеологічних одиниць, які виконують оцінну, евфемістичну та номінативну функцію і використовуються в невимушеному спілкуванні молоддю.

Загальномолодіжний жаргон — та частина молодіжного жаргону, яка номінує максимально актуальні для молодих людей реалії, його розуміють і вживають всі соціально-вікові групи молоді. Загальномолодіжний жаргон характеризує мову певного покоління і є за своєю природою динамічною, підвладною швидкоплинній моді, лексичною системою. Локальних видів молодіжного жаргону нараховують близько 40. Найпоширеніші з них такі:

Жаргонізми в мовленні молоді, що навчається:	школярів	<i>училка</i> (вчителька), <i>аляска</i>, <i>гальорка</i> (остання парта), <i>домашка</i>, <i>десе</i> (домашнє завдання), <i>шпора</i> (шпаргалка), <i>диктейшн</i> (від англ. dictation, диктант), <i>інгліш</i> (від англ. English, англійська мова як навчальний предмет), <i>фізра</i> (фізкультура), <i>ботанік</i>, <i>батальйон</i> (відмінник), <i>Гаррі Поттер</i> (здібний учень), <i>класна</i>

		(скорочене від «класний керівник»)
	учнів ПТУ	<i>бурса</i> (професійно-технічне училище); <i>спецуха</i> (заняття зі спецтехнології), <i>мастак</i> (майстер виробничого навчання)
	студентів технікумів ВНЗ	і <i>абітура</i> (абітурієнт), <i>фак</i> (факультет), <i>боталка</i> (читальний зал), <i>жива шпора</i> (той, у кого списують), <i>стипуха</i> , <i>стипеша</i> , <i>степанида</i> , <i>Баба Степа</i> (стипендія), <i>академка</i> (академічна відпустка); <i>засипатися</i> (не скласти іспит), <i>хвіст</i> (академзаборгованість), <i>лаба</i> (лабораторна робота), <i>коза</i> (зразок), <i>бухенвальд</i> (студентська їдальня); <i>плавати</i> – не знати матеріалу, <i>філоглух</i> (студент філологічного факультету)
Жаргонізм в мовленні молодих людей. об'єднаних професійно:	комп'ютерні ків (у контексті вкомп'ютерного жаргону)	<i>юзер</i> , <i>юзвір</i> (користувач персонального комп'ютера), <i>моня</i> (монітор), <i>винт</i> (<i>вінчестер</i>), <i>клава</i> - клавіатура; <i>дивідійшка</i> - DVD-диск, <i>сидюк</i> (CD-Rom), <i>мило</i> (e-mail), <i>яша</i> (пошукова система «Yandex»), <i>забанити</i> – заборонити доступ до чогось, здебільшого до інтернет-ресурсу), <i>еля</i> , <i>елька</i> , <i>мило</i> (електронний лист), <i>змилити</i> (надіслати електронною поштою), <i>зависнути</i> (не відповідати на команди); <i>перекачати</i> , <i>злити</i> (переписати інформацію) <i>заархівувати</i> (написати шпаргалку), <i>хакер</i> (від hack - розбивати) – <i>кіллер фіча</i> (від англ. killer feature – вбивча особливість) – особливість або характеристика програмного продукту

	солдатів, матросів строкової служби (у контексті військового жаргону)	<i>черпак, череп</i> – солдат, який прослужив у армії один рік, <i>старик</i> – солдат, який прослужив півтора роки, <i>дід</i> (солдат, якому до кінця служби лишилося менше, ніж півроку), <i>летьоша</i> - лейтенант, <i>плацуха</i> – плац, де проводяться заняття зі стройової підготовки, <i>бананчики</i> (патрони, набойі), <i>портосы</i> (портянки), <i>карась</i> – матрос, який прослужив менше ніж півтора років, <i>сундук</i> - мічман; <i>дідівщина</i> – нестатутні стосунки в армії; <i>шрапнель, кирзуха</i> (перлова каша), <i>коренегризка</i> – приміщення для чищення овочів у їдальні
Жаргонізм в мовленні людей, об'єднаних спільними інтересами (хобі):	геймерів	<i>чайка</i> (недосвідчений гравець-початківець), <i>шутер</i> (від англ. shoot – стріляти, гра-стрілялка), <i>квакати</i> (грати в комп'ютерну гру Quake), <i>думер</i> (особа, яка грає в гру DOOM); <i>павнити</i> (перемагати в грі з великим відривом від сіперників), <i>тимкілерство</i> (віртуальне вбивство члена(ів) ігрової команди), <i>морищить</i> (убивати противників у грі-стрілялці), <i>садист</i> (головний злочинець у комп'ютерних іграх), <i>пофича</i> (дрібний противник у грі-стрілялці), <i>рванузи</i> (багаточисельні дрібні противники в комп'ютерних іграх)

	представників неформальних молодіжних об'єднань: хіпі, панки, металісти, фанати та ін.	<i>дикобраз, ірокез</i> (види зачісок панків), <i>косуха</i> (шкіряна куртка з косим коміром, що її носять металісти), <i>лабальщик</i> – той, хто грає на гітарі в підземному переході, <i>фан</i> (представник неформального об'єднання фанатів), <i>лопата</i> (гітара, жаргонізм металістів), <i>хайратник</i> (мотузочка чи прикраса, яку хіпі одягають на голову), <i>:ксивник</i> (мішечок, який хіпі носять на шиї), <i>фенечка</i> (прикраса з бісеру чи шкіри, як правило, саморобна), <i>істер</i> (псих), <i>залупофон</i> (мобільний телефон, який погано працює) - жаргонізми гопників).
	«рольовиків» - спільноти людей, які захоплюються рольовими іграми на сюжети книг (толкіністи), відновлюють перебіг історичних подій, цікавляться міфологією, фольклором	<i>павільйонка</i> (рольова гра в приміщенні), <i>історичка</i> (гра на тему із всесвітньої історії), <i>фольклорка</i> (гра на тему слов'янського фольклору), <i>скандинавка</i> (гра на тему з життя вікінгів), <i>толкієноїд</i> (особа, яка захоплюється творами Толкієна), <i>залізничник, екстремальник</i> (той, хто змагається металевим мечем), <i>дерев'яниця</i> (той, хто воює дерев'яним мечем), <i>глюк</i> (присутня на грі особа, яка не бере в ній участі), <i>понтOMET</i> (особа, яка використовує в грі магію жестів), <i>артефакт</i> (предмет, який використовують у грі як магічний) <i>сертифікат, чип</i> (документ, який підтверджує справжність магічної дії) назви казкових істот: <i>квенді, калаквенді, маріквенді</i> – <i>ельфи, ельфятник</i> (місце, де збираються ельфи)

Жаргони девіантних прошарків суспільства	Наркоманів, алкоголіків та ін.	<i>Баян, боїнг, снаряд</i> (шприц), <i>мотузка</i> (вена), <i>малява</i> (рецептурний бланк), <i>драп, план</i> (наркотик), <i>глюк</i> (галюцинація), <i>грузити</i> (у стані наркотичного сп'ягніння нав'язувати свої думки), <i>колеса</i> (таблетки), <i>сісти в систему</i> (переживати фізичну залежність від наркотика), <i>ханига</i> (остаточно здеморалізований наркоман), <i>цидулька</i> (довідкака з наркологічної лікарні), <i>бухалово</i> (алкоголь ний напій), <i>бодяжка</i> (суміш миючих речовин із водою для використання замість горілки), <i>головняки</i> (нестерпний головний біль, спричинений похмільним синдромом), <i>відбілювач</i> (кефір)

Походження молодіжних жаргонізмів можна показати в таблиці:

Із загальнонародної лексики через переосмислення лексичного значення слів	<i>відстрілятися</i> - завершити роботу; <i>знати</i> - повідомляти інформацію сумнівної істинності; <i>діста́ти</i> - набриднути; <i>зависати</i> – довго десь бути, затриматися; <i>в'їхати</i> – зрозуміти; <i>морозитися</i> - бути байдужим; <i>паритися</i> - докладати зусиль; <i>кача́тися</i> - нарощувати мускульну масу за допомогою фізичних вправ; <i>наїхати</i> - виявити до когось агресивність), <i>забити (на чомусь)</i> - відмовитись; <i>махнутися</i> - обмінятися чим-небудь; <i>стрельнути</i> - позичити, випросити; <i>врубатися</i> - зрозуміти; <i>відма́затися</i> -. ухилитися від якоїсь роботи.
Власне українські жаргонізми	<i>дріт</i> – телефон, <i>равлик, жаба, кракозябра</i> – комп'ютерна позначка @, <i>гальмо</i> – людина, яка повільно реагує; <i>дискогопалка</i> – дискотека, <i>лягти в краватку</i> – покінчити життя

	самогубством, <i>скинься в тубик</i> – там вогко і прохолодно – поведься чемно
Запозичення з інших мов, передовсім англійської	<i>мен</i> - мужчина, <i>герла</i> - дівчина, <i>фазер</i> – батько, <i>мазер</i> – мати, <i>піпли</i> – люди, <i>тинейджер</i> – підліток, <i>френд</i> - друг, <i>мані</i> – гроші, <i>смайл</i> – посмішка, <i>пати</i> - вечірка, <i>денс</i> - танець, <i>кайф</i> - задоволення, приємність, <i>крейзі</i> - божевільний, <i>воч</i> - наручний годинник, <i>тату</i> - татування
Запозичення з арго (лексики декласованих елементів)	<i>западло</i> – неприємність, капость (в арго - вважати для себе принизливим зробити щось проти злодійських переконань), <i>кошара</i> – гуртожиток (в арго – барак), <i>авторитет</i> – поважана особа (в арго – людина, наділена повною владою в злодійському угрупованні), <i>відвалити</i> - піти (в арго - піти, здійснивши крадіжку)

Серед жаргонізмів є чимало **багатозначних слів**:

ботанік – 1. людина, яка ретельно навчається, відмінник; 2. зубрила, зануда;

баклан 1) ведучий рок-концерту; 2) балакуча людина;

мажор 1. грошовита молода людина, що вдає з себе аристократа; 2. молода людина, що живе за рахунок заможних батьків;

курсик – 1. курсова робота; 2. слухач підготовчих курсів для вступників до ВНЗ;

милі – 1.електронна пошта; 2. мильна опера (про телесеріали);

попсовик - 1) людина, що слухає чи виконує музику в стилі поп; 2) людина, що нічого не розуміє в житті.

Такі слова зазвичай є одиницями «проміжного», «перехідного» характеру, що поєднують у собі ознаки і молодіжного, і професійних, і

кримінального та інших жаргонів. Річ у тім, що лексичне значення жаргонізмів часом переосмислюється, тому в різних жаргонах одне слово може мати різні значення: наприклад, у кримінальному жаргоні слово *лох* означає жертву злочину, тоді як у молодіжному так називають некмітливу людину.

Жаргонізми утворюють **синонімічні ряди**: *бабки, бабло, бабоси, лаве, лавандоси* (гроші), *мобіла, трубка, дебільник* (стільниковий телефон), *абзац, гаплик, капець* – кінець; *круто, кльово, фа-ша* (добре), *табло, табель, торець, пачка, шайба, фейс* (обличчя); *инопель, нюхало, рубильник, хобот* (ніс); *плейшнер, фантомас, яйко-сподівайко*. – лисий чоловік; *ласти, копита, поршині* (ноги).

Серед жаргонізмів трапляються **омоніми**:

Кракозябра - 1.символ @; 2. символи, якими через неправильне кодування в браузері замінюється текст;

Айренбі 1. (від англ. R'N'B, R&B, Rhythm and blues – ритм і блюз) - музичний жанр, який виник у 50 р.р. XX ст. і об'єднує блюз і джаз. 2. реп-поп музика. 3. (від англ. «rich and beauty» – багаті та і красиві) -. музичний напрям у поп-музиці, що являє собою гібрид попси та репу, оспівує цінності споживацького суспільства, тому популярний серед «мажорів».

Барбі – 1. малолітня дівчинка, яка удає дорослу й досвідчену. 2. таблетки барбітуратів.

Склад жаргонізмів безупинно змінюється й поповнюється: *айтишник* – працівник відділу інформаційних технологій (ІТ); *цифра* (цифровий фотоапарат), *телеза́вр* (телевізор).